

Verso 1: USKONTO ILMIÖNÄ – juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin jäljillä

SISÄLLYS

OSA 1 USKONNON LUONNE

1. Uskonnon ulottuvuudet ja jumalakäsitykset
2. Näkökulmia uskonnollisuuteen
3. Katsomusten moninaisuus

OSA 2 USKONNOT, TIETO JA TIEDE

4. Maailman uskontotilanne
5. Tiede ja uskonnot

OSA 3 JUUTALAISSUUS

6. Juutalaisuuden kehitys ja pyhä kirjallisuus
7. Juutalaisuuden opilliset piirteet ja suuntaukset
8. Juutalainen elämäntapa ja etiikka

OSA 4 KRISTINUSKO

9. Kristinuskon synty ja opilliset piirteet
10. Raamatun synty, sisältö ja tulkintatavat

OSA 5 ISLAM

11. Islamin synty ja Koraani
12. Islamin oppi ja suuntaukset
13. Islamilainen elämäntapa ja yhteiskunta

OSA 6 LÄHI-IDÄN USKONTOJEN MERKITYS

14. Lähi-idän uskontojen yhteiset piirteet
15. Lähi-idän uskonnot ja länsimainen kulttuuri

kpl 1 USKONNON ULOTTUVUUDET JA JUMALAKÄSITYKSET

MITÄ ON USKONTO?

- ei yksiselitteistä määritelmää
- lähellä kulttuurin käsitettä
- uskonnon inhimillisuus
 - *homo religiosus* = uskonnollinen ihminen
- uskontoon liittyviä ominaispiirteitä
 - usko yliluonnolliseen
 - usko pyhyyteen
 - vastaukset perimmäisiin kysymyksiin
 - Miten maailma on syntynyt?
 - Mikä on elämän tarkoitus?
 - Mitä tapahtuu kuoleman jälkeen?

TÄRKEITÄ KÄSITTEITÄ

- IMMANENSSI = tämänpuoleinen
- TRANSENDESSI = tuonpuoleinen
- SAKRAALI = pyhä
- PROFAANI = maallinen
- MYYTTI = kertomus
- RIITTI = toimitus

USKONNON ULOTTUVUUDET

- tiedollinen ulottuvuus, esim. oppi
- emotionaalinen ulottuvuus, esim. transsi
- sosiaalinen ulottuvuus, esim. seurakunta
- toiminnallinen ulottuvuus, esim. riitti
- kulttuurinen ulottuvuus, esim. taide

JUMALAKÄSITYKSET

- TEISMI = usko jumaluuden olemassaoloon
 - MONOTEISMI = vain yksi Jumala, esim. juutalaisuus, kristinusko, islam
 - POLYTEISMI = useita jumalia, esim. hindulaisuus
 - MONOLATRIA = useita jumalia, mutta palvotaan vain yhtä
 - PANTEISMI = jumaluus on luonnossa vaikuttava persoonaton voima, esim. shintolaisuus
- ATEISMI = ei uskota jumaluuden olemassaoloon (buddhalaisuus)

kpl 2 NÄKÖKULMIA USKONNOLLISUUTEEN

USKONTO YKSILÖLLISENÄ ILMIÖNÄ

- yksilöllisyyden korostuminen nykyajan ilmiönä
- ELETTY USKONTO
 - = kokemuksellinen uskonto
 - uskonto ei ole pelkkä oppijärjestelmä, vaan kokemusmaailma
- SUPERMARKET-USKONNOLLISUUS
 - = itselleen sopivan uskonnollisen paletin kokoaminen
 - nykyajan uskonnollinen ilmiö
 - vrt. SYNKRETISMI = uskontojen sekoittuminen
- hengellinen >< henkisyys
- RUKOUS ja MEDITAATIO
 - esimerkkeinä yksilöllisestä uskonnon harjoittamisesta

USKONTO SOSIAALISENA ILMIÖNÄ

- uskonnollisia yhteisöjä
 - kristityillä seurakunta
 - muslimeilla umma
 - buddhalaisilla sangha
- ulkoiset symbolit yhteisöön kuulumisen merkkeinä
 - kristityillä ristikaulakoru
 - muslimeilla huivi
 - juutalaisilla kipa
- uskonnon sosiaalisuuden varjopuolet
 - muusta yhteiskunnasta eristäytyminen: varjoyhteiskunta, kultti, lahko
 - uskonnosta irtaantumisen vaikeus: uskontojen uhrin
 - poikkeavien näkökantojen leimaaminen: vääräuskoisuus, harhaoppisuus

KULTTI

- käsitteenä lähellä lahkoa
- = uskonnollinen ryhmittymä, jonka toimintatavat poikkeavat normista
- kielteinen sävy
- vaarallisia piirteitä
 - vastakkainasettelu
 - eristäytyminen ja vieraantuminen
 - johtajakeskeisyys
 - fyysinen, seksuaalinen, henkinen, taloudellinen väkivalta
- tunnettuja uskonnollisia itsemurhakultteja
 - Kansan temppeli (joukkoitsemurha 1978)
 - Auringon temppeli (joukkoitsemurha 1994-1995)

kpl 3 KATSOMUSTEN MONINAISUUS

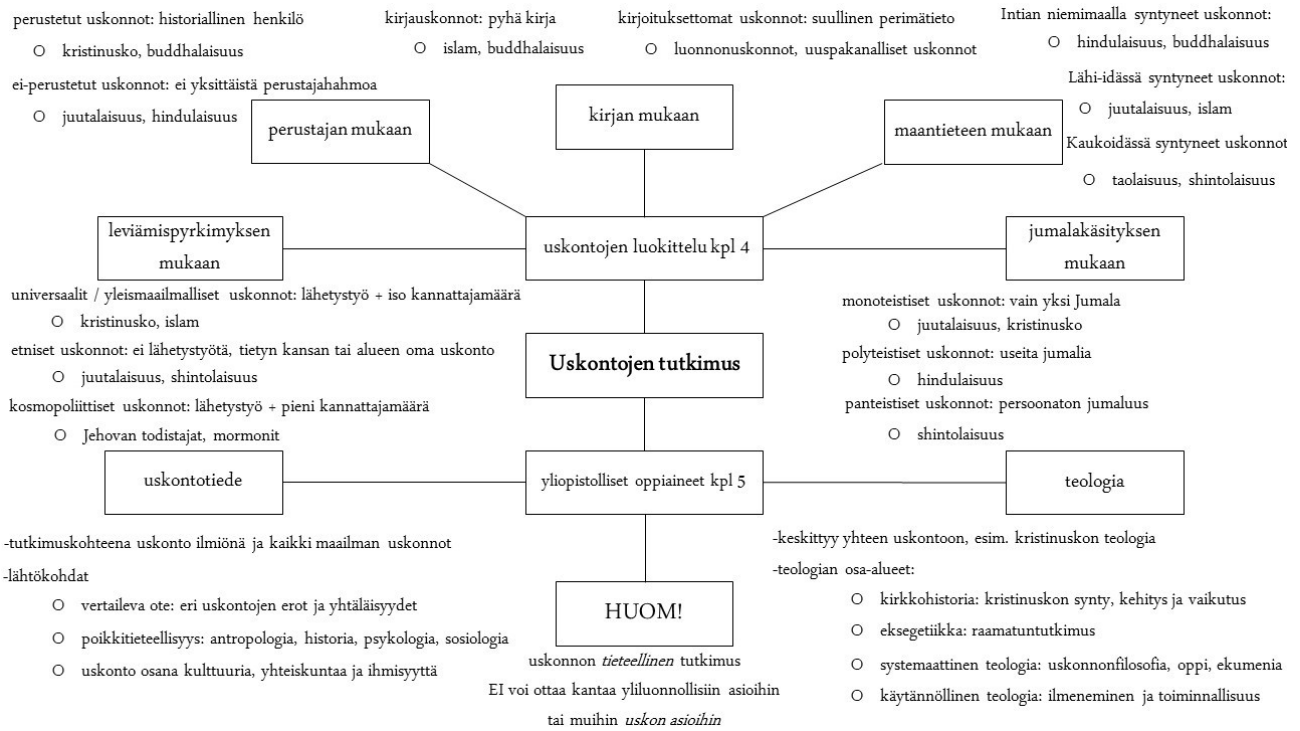
ONKO JUMALA OLEMASSA?

- TEISMI
 - kyllä on
 - = usko jumaluuden olemassaoloon
 - teismin muodot: monoteismi, polyteismi, panteismi
- DEISMI
 - kyllä oli
 - = usko jumaluuden olemassaoloon, mutta ei sen vaikutukseen
 - jumala on luonut maailman, mutta jättänyt sen sitten oman onnensa nojaa
- AGNOSTISMI
 - ei voida tietää
 - = jumaluuden olemassaoloa ei voida todistaa eikä kumota
 - kysymys jää avoimeksi
- ATEISMI
 - ei ole
 - =jumaluuden olemassaolon kiistäminen
 - ateismin muodot: naturalistinen ja eksistentiaalinen

USKONNONVAPAAUS

- korostetun uusi ja länsimainen ilmiö
- keskeinen ihmisoikeus: ”ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus”
- uskonnonvapauden ulottuvuudet
 - POSITIIVINEN USKONNONVAPAAUS = oikeus uskoa ja kuulua haluamaansa uskontokuntaan
 - NEGATIIVINEN USKONNONVAPAAUS = oikeus olla uskomatta ja kuulumatta mihinkään uskontokuntaan
- USKONNONRAUHA
 - positiivisen uskonnonvapauden puoli
 - uskonnonrauhan rikkominen on Suomen rikoslain mukainen rikos (sakkoja tai 6 kk vankeutta)
 - esim. pyhänä pidetyn omaisuuden vahingoittaminen tai jp:n häiritseminen meluamalla
 - edellyttää tahallisuutta ja loukkaamistarkoitusta sekä julkisuutta → kontekstin merkitys

kpl 4 MAAILMAN USKONTOTILANNE

kpl 5 TIEDE JA USKONNOT

TIETO JA TIEDE

- Platon ja klassinen tiedon määritelmä: ”Tieto on hyvin perusteltu, tosi uskomus.”
 - perusteluehto: tieto vaatii hyvät perustelut
 - totuusehto: tieto on totta
 - uskomusehto: tieto on jonkun uskomus
- tieteen tehtävä on tuottaa tietoa
- tieteellisen tiedon kriteerit
 - testattavuus
 - rationaalisuus
 - perusteltavuus
 - julkisuus / avoimuus
 - edistävyys / itseäänkorjaavuus
 - autonomisuus / itsenäisyys / objektiivisuus / puolueettomuus
- uskonnoissa luotettavan tiedon lähteet
 - yliluonnolliset olennot
 - profeetat
 - pyhä kirjallisuus
 - kokemukset ja tunteet
 - uskonnolliset auktoriteetit
- → konflikti

TIETEEN JA KATOLISEN KIRKON KONFLIKTI

- TIEDE KESKIAJALLA
 - katolinen kirkko = tieteen ylin auktoriteetti
 - Raamattu = tieteen ylin oppikirja
 - luomiskertomus on totta (=kreationismi)
 - maa on kaiken keskipiste (=geosentrinen tai ptolemaiolainen maailmankuva)
- TIEDE UUDELLA AJALLA
 - tieteellinen vallankumous 1500–1800-l.
 - katolisen kirkon keinot taistella tieteellistä kerettiläisyyttä vastaan
 - inkvisitio = dominikaaniveljeskunnan johtama instituutio, joka tuomitsi ja rankaisi (=kidutti) harhaoppisia
 - index = kiellettyjen kirjojen luettelo
 - tieteen marttyyrit
 - GIORDANO BRUNO → poltettiin näkemystensä vuoksi roviolla Roomassa
 - GALILEO GALILEI → pakotettiin kieltämään tutkimustuloksensa ja määrättiin kotiarestiin
 - CHARLES DARWIN → pilkattiin ja nöyryytettiin julkisesti sekä suljettiin tiedeyhteisön ulkopuolelle

Kpl 9 KRISTINUSKON SYNTY JA OPILLISET PIIRTEET

KRISTINUSKON SYNTY

- kristinusko syntyi 2000 vuotta sitten Palestiinassa, joka oli osa Rooman valtakuntaa
- kristinuskon juuret ovat juutalaisuudessa
- kristinusko irtaantui omaksi uskonnokseen ihmisten uskosta Jeesuksen messiaanisuuteen (Messias = Jumalan lupaama kuningas)
 - =ensimmäiset kristityt uskoivat Jeesuksen olevan Messias
 - =juutalaisiksi jääneet eivät uskoneet Jeesuksen olevan Messias

JEEBUS NASARETILAINEN: juutalainen profeetta

-historiallisia faktoja

- Jeesus syntyi ajanlaskun alun aikoihin Betlehemissä
-perheeseen kuului vanhempien lisäksi sisaruksia
-uskonoltaan he olivat juutalaisia ja asuivat Nasaretin kaupungissa

-vartuttuaan Jeesus työskenteli puuseppänä
-hän oli Johannes Kastajan oppilas
-aikuisena hän alkoi itsekin saarnaamaan ja opettamaan

-Jeesus kiersi kylästä kylään ja julisti sanomaa Jumalan valtakunnasta
-hän keräsi ympärilleen joukon kuulijoita ja seuraajia
-he uskoivat Jeesuksen pystyvän ihmeisiin ja olevan Jumalan lähettämä luvattu kuningas

-Jeesus haudattiin kalliohautaan, joka huhupuheiden mukaan tyhjeni
-seuraajat uskoivat Jeesuksen ylösnousseen ja olevan Messias
-kertomus Jeesuksesta alkoi levitä nopeasti Välimeren alueella

-Jeesus tuomittiin kuolemaan
-hänet mestattiin ristiinnaulitsemalla

-Jeesuksen toiminta herätti pahennusta
-häntä syytettiin jumalanpilkasta, levottomuuksien aiheuttamisesta ja kansan kiihottamisesta
-hänet vangittiin juutalaisen pääsiäisjuhlan aikaan Jerusalemissa

KRISTINUSKON LEVIMINEN

- Jeesuksen seuraajat (=apostolit) alkoivat levittää ilosanomaa (=evankeliumia): taustalla Jeesuksen antama lähetyskäskey
- kristinusko levisi nopeasti koko Rooman imperiumin alueelle
 - maantieteelliset syyt: Välimeri sisämerenä ja tieverkosto
 - kulttuuriset syyt: yhteisenä kielenä kreikka ja vapaamielinen ilmapiiri
 - uskonnonsisäiset syyt: sanoma tasa-arvosta ja lähimmäisenrakkaudesta
- Paavali: avainhahmo kristinuskon leviämisessä

KRISTINUSKO ROOMAN VALTAKUNNASSA

- kristityt herättivät Rooman valtakunnassa epäluuloa
 - ehtoollisen vietto salassa ja huhupuheet kannibalismista
 - kieltäytyminen gladiaattorinäytöksistä
 - kieltäytyminen keisarinpalvonnasta
- vainojen aika 64-313 jKr.
 - vainot käynnisti keisari Nero vuonna 64 jKr. Rooman tulipalon jälkeen
 - aluksi vainot olivat satunnaisia ja paikallisia
 - kristityt joutuivat silti salaamaan toimintaansa
 - salaisena symbolina kala
 - jumalanpalvelukset maanalaisissa katakombeissa (=hautaluolissa)
 - vainoista huolimatta kristinuskon kannatus lisääntyi entisestään ja marttyyrien (=uskonsa vuoksi kuolleiden) rohkeus ihastutti
 - 300-luvun alussa vainot tulivat päätökseensä
 - keisari Konstantinus salli kristinuskon harjoittamisen Milanon ediktillä vuonna 313
 - keisari Theodosius teki kristinuskosta valtionuskonnon 380

KRISTINUSKON OPIN MÄÄRITTELY

- vainojen jälkeen oli mahdollisuus kiinnittää huomiota opillisiin asioihin
- oppia määriteltiin konsiileissa (=kirkolliskokouksissa)
 - yhteensä seitsemän konsiilia 500 vuoden aikana 300-800-luvuilla jKr.
 - konsiileissa keskusteltiin, väiteltiin ja päätettiin kristinuskon opin ydinasioista
 - kolminaisuus eli triniteetti
 - Kristuksen luonne eli kristologia
- päätökset kiteytettiin uskontunnustuksiin, esim. apostolinen uskontunnustus
- kiistoissa hävinneet tuomittiin harhaoppisiksi (=väärauskoisiksi) ja heidät suljettiin kristillisen yhteisön ulkopuolelle

OPILLISET KIISTAT

Kolminaisuus = TRINITEETTI

-opillinen kiista nro 1

Kristuksen luonne = KRISTOLOGIA

-opillinen kiista nro 2

Onko kristinuskolla yksi vai kolme jumalaa?

KIISTAN AIHE

-Oliko Kristus samaan aikaan sekä Jumala että ihminen?

-ankara kiista 300-luvulla

-pappi Areios: persoonat eivät ole keskenään samanarvoisia

KIISTAN VAIHEET

-ankara kiista 400-luvulla

-arkkipiispa Nestorios: Jeesus oli enemmän ihminen

-kiista ratkaistiin jo ensimmäisessä konsiilissa: Areios on harhaoppinen
-kristinuskko on monoteistinen uskonto: yksi Jumala, jolla kolme persoonaa
-persoonat ovat samanarvoisia keskenään, mutta niillä on eri tehtävät
-Isä = luoja, Poika = pelastaja, Pyhä Henki = pyhittäjä

KIISTAN LOPPUTULOS

-kiista ratkaistiin kolmannessa konsiilissa: Nestorios on harhaoppinen
-Kristus on yksi Jumalan kolmesta persoonasta: Poika eli pelastaja
-Hän oli samaan aikaan sekä ihminen että Jumala (=kaksiluonto-oppi)

-sekä triniteetti että kristologia on kiteytetty uskontunnustuksiin

kpl 10 RAAMATUN SYNTY, SISÄLTÖ JA TLKINTATAVAT

- eksegeetiikka = Raamatun tieteellinen tutkimus
- apuna tutkimuksessa muut tieteenalat: arkeologia, maantiede, kielitiede
- raamatun tulkintamallit
 - fundamentalistinen
 - pelastushistoriallinen
 - feministinen

- Raamattu on kristittyjen pyhä kirja
- Raamatun ensimmäinen osa on pyhä myös juutalaisille: **Heprealainen raamattu**

- kaksi pääosaa
- **Vanha testamentti (VT)**
- **Uusi testamentti (UT)**

-aluksi Raamatun kertomukset siirtyivät suullisesti sukupolvelta toiselle

kirjoitusmateriaalina käytettiin

- kaisloja = **papyrus**
- nahkaa = **pergamentti**

-Raamattua kirjoitettiin yli 1000 vuotta:

- VT kirjoitettiin **hepreaksi** välillä 1000-150 eKr.
- UT kirjoitettiin **kreikaksi** välillä 50-150 jKr.

-Raamatulla on paljon eri kirjoittajia

-kirjoittajista ei juurikaan tiedetä

-osa kirjoista on nimetty

- oletetun kirjoittajan mukaan (esim. Luukas, Matteus)
- kirjan päähenkilön mukaan (esim. Mooses, Job)

tutkimus ja tulkinta

pyhä kirja

syntyhistoria

osat ja kirjat

kirjoittajat

kokoonpano

PERUSTIETOA RAAMATUSTA

-suomen kielen sana **raamattu** tulee kreikan kielen sanasta **grammata**, joka tarkoittaa **kirjoituksia**

-**kaanon** = Raamattuun hyväksytyt kirjat

- VT kanonisoitiin 100 jKr.
- UT kanonisoitiin 300 jKr.

-**apokryfikirjat** = kaanonin ulkopuoliset kirjat

-sisältää **myyttejä** - kertomuksia, joissa tarut ja historia sekoittuvat

-alussa viisi Mooseksen kirjaa (-juutalaisille **Toora**)

-**alkukertomukset**:

- luomiskertomus
- syntiinlankeemus
- veljessurma
- vedenpaisumus
- Baabelin torni

-Israelin kansan vaiheet:

- **patriarkat** eli kantaisät: **Abraham, Iisak, Jaakob**
- Egyptin orjuus ja siitä vapautuminen: **Mooses**
- vaellus luvattuun maahan
- suuret kuninkaat: **Daavid ja Salomon**

-**profeetta** - Jumalan sanansaattaja / ennustaja

-kuuluisia profeettoja: Jeremia ja Jesaja

-profeettojen sanoma:

- varoitukset Jumalan tahdon rikkomisesta
- kannanotot yhteiskunnallisissa asioissa
- lohdutus vaikeina aikoina
- ennustukset **Messiaasta** (Jeesus?)

-**evankeliumi** - ilosanoma

-**evangelista** - ilosanoman kirjoittaja

-neljä evankeliumia

- Matteuksen
- Markuksen
- Luukkaan
- **synoptiset evankeliumit**
- Johanneksen

historiikirjat

profeettikirjat

Vanha testamentti

runo- ja viisaukirjat

-runoutta, mietelauseita, lauluja jne.

Raamattu on kirjakokoelma

-**Jobin kirja**: aiheena kärsimys

- Jumala antaa Paholaiselle luvan kiusata Jobia
- Job menettää kaiken, muttei suostu kiroamaan Jumalaa

-**Laulujen laulu**: aiheena rakkaus

- rakkausrunoutta

evankeliumit

Uusi testamentti

profeettikirja

historiikirja

kirjeet

-ilmestyskirjallisuus - **apokalyptiikka**

-vain yksi ilmestyskirja: **Johanneksen ilmestys**

-kertoo salakielellä maailmanlopusta ja pelottelee pedosta

-vain yksi historiikirja: **Apostolien teot**

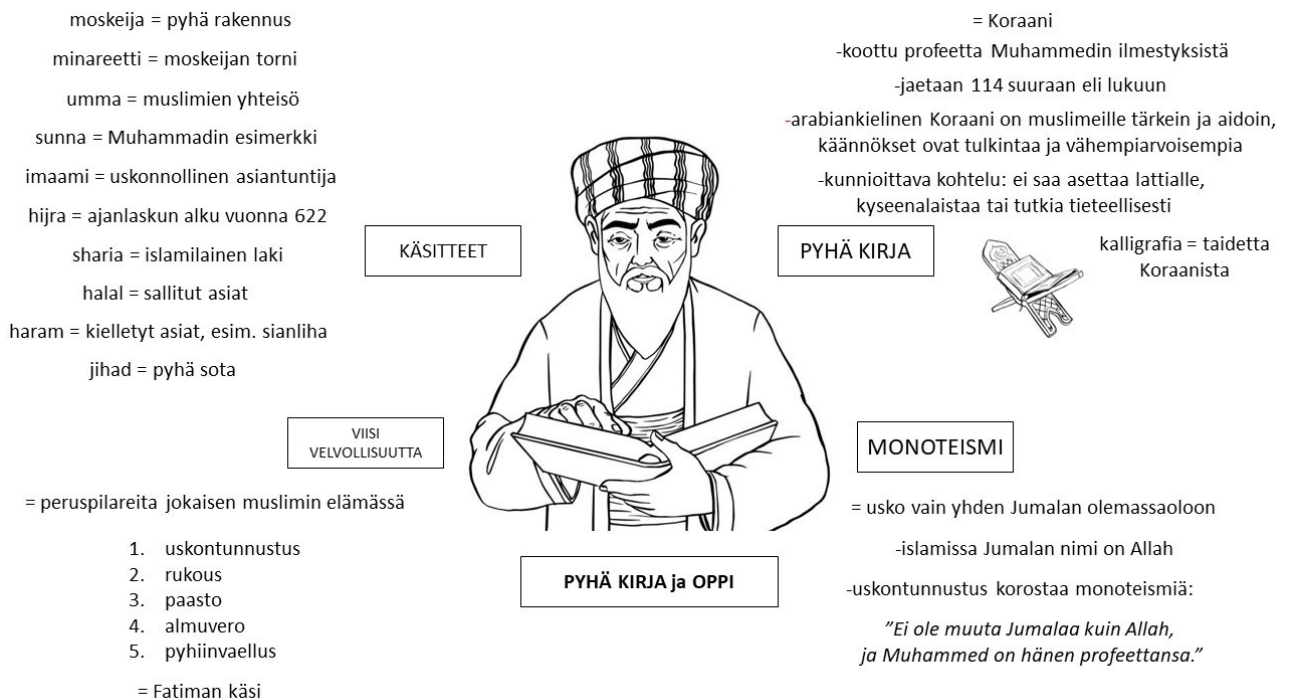
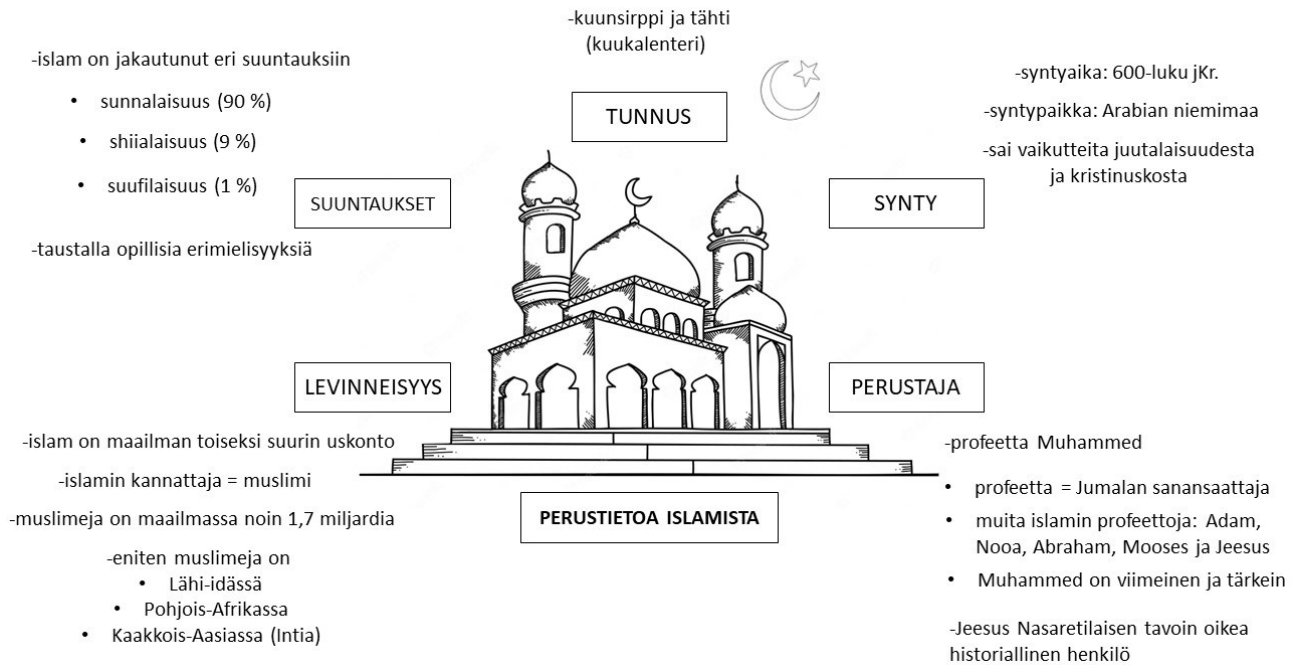
-kertoo ajasta Jeesuksen kuoleman ja ylösnousemuksen jälkeen

- **helluntai**: seurakunnan synty
- kristinuskon leviäminen ja alkukirkon elämä
- **Paavalin toiminta**

- 21 kirjettä, joista iso osa on Paavalin kirjoittamia

-kirjeissä pidetään yhteyttä seurakuntiin ja neuvotaan varhaisia kristittyjä opillisissa ja käytännön asioissa

kpl 11-13 ISLAM

JUHLAT

- id al-Fitr = paaston päättävä suuri juhla
- id al-Adha = pyhiinvaelluksen päättävä suuri juhla

SIIRTYMÄRIITIT

- uskontunnustuksen kuiskaaminen vastasyntyneen korvaan
- nimenantaminen viikon ikäiselle vauvalle
- poikalasten ympärileikkaus (perustuu sunnaan)
- HÄÄT
 - avioliitto solmitaan nuorena
 - järjestetyt avioliitot tavanomaisia
 - seka-avioliitot sallittu
 - moniavioisuus sallittu: miehellä oikeus neljään vaimoon, mutta näitä kohdeltava tasapuolisesti
 - avioliiton juridisia ohjeita shariassa
 - vihkiseremonia kotona tai moskeijassa
 - paikallinen kulttuuri näkyy hääjuhlassa
 - avioero on sallittu, ja uudelleen avioitumisesta vahva suositus
- HAUTAJAISET
 - hautaaminen mahdollisimman nopeasti kuoleman jälkeen
 - vainaja puetaan käärinliinoihin ja haudataan mielellään arkutta (laki)
 - vain miehet osallistuvat hautaukseen
 - hautaaminen oikealle kyljelle kasvot kohti Mekkaa

kpl 14 LÄHI-IDÄN USKONTOJEN YHTEISET PIIRTEET

-kaikki ovat kirjauskontoja

- juutalaisuus: heprealainen Raamattu
- kristinusko: Raamattu
- islam: Koraani

-kaikki ovat saaneet vaikutteita samoista kulttuureista ja uskonnoista

- Egyptin ja Mesopotamian korkeakulttuurit
- zarathustralaisuus
- antiikin Kreikan filosofia ja hellenistinen kulttuuri

- juutalaisuus: Länsimuuri / Itkumuuri
- kristinusko: Pyhän haudan kirkko
- islam: Kalliomoskeija

pyhä kirja

kulttuurivaikutukset

- juutalaisuus: Jahve
- kristinusko: Jumala
- islam: Allah

Jerusalem

monoteismi

-kaikilla on yhteinen pyhä kaupunki ja pyhiinvaelluskohde
-erityisesti Tempelivuori

juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin yhteiset piirteet

-kaikki uskovat vain yhden persoonallisen Jumalan olemassaoloon
-monoteismin korostus uskonnustuksissa

lineaarinen aika

Abraham

-kaikki uskovat ajan alkavan tietystä pisteestä ja päättyvän tiettyyn pisteeseen
-vastakohtana syklinen aikakäsitys, jossa aika kiertää loputonta kehää

Jeesus

profeetat

-kaikissa on yhteinen patriarkka eli kantaisä
-”abrahamilaiset uskonnot”

-kaikissa tunnustetaan Jeesuksen olemassaolo

- juutalaisuus: juutalainen opettaja
- kristinusko: Jumalan lupaama kuningas eli Messias
- islam: Allahin profeetta

-kaikissa uskotaan profeettoihin ja enkeleihin

-profeetta = Jumalan sanansaattaja, viestintuoja, ennustaja

- juutalaisuus: Jesaja, Mooses
- kristinusko: Johannes Kastaja
- islam: Adam, Nooa, Mooses, Jeesus, Muhammed

**Abraham
-Lähi-idän uskontojen kantaisä**

-Jumala osoittaa Abrahamille uuden kodin lupaamalla tälle ja jälkeläisille Kanaaninmaan (nyk. Israel)

-Jumala solmii Abrahamin kautta liiton Israelin kansan kanssa: merkinä poikalasten ympärileikkaus

-Abraham on naimisissa Saara-nimisen naisen kanssa, pari on lapseton ja iäkäs

-Abraham saa ensin lapsen Saaran orjattaren kanssa, pojan nimeksi annetaan Ismael

-Abraham saa toisen lapsen vaimonsa kanssa, pojan nimeksi annetaan Iisak

-Jumala koettelee Abrahamin uskollisuutta ja käskee tätä polttouhraamaan poikansa Iisakin

-enkeli puuttuu tapahtumiin ja polttouhriksi joutuukin oinas